

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

Nr. 40

Horváth István

**ROMANIA AND MOLDOVA,
MIGRATION MID-19TH CENTURY
TO PRESENT, WITH SPECIAL FOCUS
ON MINORITIES MIGRATION**

**MIGRAȚIA DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA
MOLDOVA DE LA MIJLOCUL SECOLULUI XIX
PÂNĂ ÎN PREZENT, CU ACCENT PE
MIGRAȚIA MINORITĂȚILOR**

INSTITUTUL PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2011

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

■ Nr. 40:

Autor: Horváth István

Titlu: *Romania and Moldova, Migration mid-19th Century to Present, with Special Focus on Minorities Migration*
Migrația din România și Republica Moldova de la mijlocul secolului XIX până în prezent, cu accent pe migrația
minorităților

■ Coordonator serie: Iulia Hossu, Horváth István

© INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2011

ISSN 1844 – 5489

www.ispmn.gov.ro

■ Traducere: Virginás Péter

■ Concepție grafică, copertă: Könczey Elemér

■ Tehnoredactare: Sütő Ferenc – TIPOTEKA LABS

Opiniile exprimate în textul de față aparțin autorilor și ele nu reflectă
în mod obligatoriu punctul de vedere al ISPMN și al Guvernului României.

■ István HORVÁTH associate profesor of the Babeş-Bolyai University in Cluj, head of the Romanian Institutie for Research on National Minorities. Publishing articles and editing books on Romanian migration with a special focus on ethnic migration.

E-mail: i.horvath@ispmn.gov.ro

■ István HORVÁTH este profesor asociat la Universitatea Babeş-Bolyai și președinte al Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale din Cluj. El publică studii și editează cărți despre migrația din România și migrația etnică.

E-mail: i.horvath@ispmn.gov.ro

Abstract

■ The purpose of the article is to review those main migratory fluxes from the present day territories of Romania and Republic of Moldova which occurred in the modern period. The first version of the article was written for a universal encyclopedia of international migration history; as such, although they might sound redundant for the Romanian readers, using certain phrases was necessary for a wider audience that knows little about the region. The length at which the main migrational flows have been dealt with takes into account neither the number of migrants nor the demographic or other consequences (thus migration from recent decades is only summarily treated). Rather, the author offers a review of the circumstances which have caused the migratory flows and presents the most important estimates on the demographic effects of each major migratory stream. Sketching these constitutes a starting point for the migration history of the region but it shouldn't be considered as an in-depth analysis.

Abstract

■ Obiectivul acestui articol este de a trece în revistă principalele fluxuri migratorii ale epocii moderne ce au pornit de pe teritoriul actual al României și al Republicii Moldova. Prima variantă a articolului a fost elaborată pentru o enciclopedie universală a istoriei migrațiilor internaționale, ca atare, multe dintre formule par redundante pentru cititorul român, ele fiind însă necesare în cazul unui public care cunoaște relativ puțin despre această regiune. Spațiul destinat prezentării unor anumite fluxuri migratorii nu ține cont de volumul de persoane implicate sau de consecințele demografice sau de altă natură ale momentului migrator respectiv (astfel, migrațiile din ultimele decenii sunt nedrept de sumar tratate). Mai degrabă oferim o prezentare sumară a circumstanțelor care duc la geneza unui flux migrator și la prezentarea celor mai relevante estimări ale consecințelor demografice ale episodului migrator respectiv. Reconstituirea se prezintă ca o schiță a principalelor fluxuri migratorii și constituie un punct de pornire pentru o istorie a migrației din această regiune și nu are deloc pretenția unei analize de profunzime.

Contents/Cuprins

MIGRATION FROM ROMANIA AND MOLDOVA FROM THE MID-19TH CENTURY TO PRESENT,
WITH SPECIAL FOCUS ON THE MIGRATION OF MINORITIES ■ 5

The historical context ■ 5

Migration before the First World War ■ 5

Migrations in the interwar period and during the Second World War ■ 6

Migrations after the Second World War until 1990 ■ 7

Mass Migrations from 1990 to 2010 ■ 8

MIGRAȚIA DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA DE LA MIJLOCUL SECOLULUI XIX
PÂNĂ ÎN PREZENT, CU ACCENT PE MIGRAȚIA MINORITĂȚILOR ■ 10

Contextul istoric ■ 10

Migrația înainte de Primul Război Mondial ■ 10

Migrații în perioada interbelică și pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial ■ 11

Migrații după cel de-al Doilea Război Mondial și până în anul 1990 ■ 12

Migrații în masă între 1990–2010 ■ 14

Bibliografie ■ 15

MIGRATION FROM ROMANIA AND MOLDOVA FROM THE MID-19TH CENTURY TO PRESENT, WITH SPECIAL FOCUS ON THE MIGRATION OF MINORITIES

The historical context

■ Romania as a modern polity was created in 1859 when the medieval principalities of Walachia (the southern part of present day Romania) and western Moldova were united in a single state (the Old Kingdom). The eastern part of the medieval Moldovan principality (known also as Bessarabia) was formally annexed to Russia in 1812 and kept under Russian rule until 1918. After the First World War Romania took control over eastern Moldova and incorporated also Transylvania (a historical principality, part of the Hungarian Kingdom). Thus the Greater Romania was created. On the eve of the Second World War, the Romanian state lost control over northern Transylvania (where Hungarian rule was reinstated), and the Soviets took control for a short period over eastern Moldova. Following the Second World War, Romania regained control over entire Transylvania (thus present-day Romania was formed). Eastern Moldova became a Soviet Socialist Republic, proclaiming its independence in 1991.

From a historical perspective, the relatively frequent shifts of borders and changes in political authority over the present-day territories of the two countries raises an important methodological question but also provides for an explanatory context for various migratory flows in the region. In terms of the methodological aspect, the changes of borders raise the question of the referential time frame (and the context of territorial control) in classifying a given migratory event as internal or external migration, as expulsion from a given country or internal displacement. This also involves the problem of reconstructing the approximate figures relevant for the present day territory of the two countries. On the other hand the state border changes represented a context in which, voluntarily or by force, people relocated (refugees, population exchanges, etc.).

The other general and important historical aspect is that of the communist regime instated after the Second World War. The communist authoritarian regime had imposed a rather strict control on the movement of people, which meant both restricting many categories from migration, and closely managing the migration of certain categories (especially that of some ethnic minorities). This migratory regime radically changed after the breakdown of communism (the beginning of the nineties). First, the emerging democracies gave up the policies of strict and restrictive control, thus facilitating emigration. Secondly, economic liberalization, the transition to a free market economy severely hampered the social conditions in both countries, inducing large scale emigration. In 2010, both countries (Romania with its population of 21.5 million and Moldavia with roughly 4 million inhabitants) were among the most significant Central and Eastern European source countries for migration.

Migration before the First World War

■ *Moldova*. Following the 1812 annexation, Moldova became a periphery of the Russian empire. Beside the official colonists - bureaucrats and military from the Russian heartland - many other categories

came as immigrants to this region. Many peasants from both the Ukraine and the heartland Russia had fled to Moldova because of the hostilities caused by the Crimean War and the harsh regime of serfdom in Russia. The province was attractive to many others as well: Jews, Bulgarians, Gagauzi (Christian Turks), Germans and French speaking Swiss colonists had moved to this region (King 2000: 23). Although accurate figures on the number of immigrants are hard to find, it is clear that this migration changed the ethnic makeup of urban centers, transforming them into genuine ethnic mosaics, where apart from Moldovans large numbers of Russians, Ukrainians, Jews and many other ethnic groups lived.

By the end of the 19th century many people from the Russian Empire (generally from Eastern Europe as a whole) had migrated to the United States and Canada to escape worsening economic conditions. The increasing anti-Semitism stimulated the largely urban Jewish population of Moldova to migrate. The pogroms these communities were subjected to (one of the most notorious was the one in 1903 in Kishinev, the capital of the province) boosted the number of emigrants.

Romania. During the second half of the 19th century and the first decades of the 20th century the migratory balance of the Old Kingdom was positive. The efforts pursuing the modernization of society and the existence of large unexploited surfaces proper for agriculture attracted many strangers. In terms of volume of immigrants in that period the Old Kingdom was one of the most attractive regions of Europe (Muntele 2003: 35). The Jewish population of the Old Kingdom (Romania before the First World War) had to face significant persecution too (the reluctance of the state to grant citizenship, popular and official anti-Semitism, etc.), thus many Jews chose to leave. From the end of the 19th century until 1914 approximately 140,000 Jews had left the Old Kingdom. Approximately half of them emigrated overseas (especially to the United States). Some of the immigrants had settled in Palestine (the first ones in 1882), being counted among the first Zionist colonists (Bines 1998: 87–9).

The emigration from Transylvania (in the period of the dual, Austro-Hungarian monarchy) involved far larger number of people. The first wave (prevalent during the second half of the 19th century) was heading to the neighboring Old Kingdom (partly, but not exclusively for seasonal works). After 1900 the number of overseas emigrants (heading mostly for the United States) runs high. Between 1896-1919 some 320,000 emigrants (representing about 6 percent of the population registered in 1900) left the province, the large majority (roughly 80 percent) of which headed overseas (Varga 1998: 131). As a term of comparison, in the same period 12 percent of the European population emigrated overseas (Massey 1988: 386). The emigration from Transylvania was, to some degree, selective in ethnic terms: the Germans emigrating overseas were overrepresented as compared to their proportion in the overall population, while the ethnic Hungarians were underrepresented and the Romanians' share was proportionate (Varga 1998: 154).

Migrations in the interwar period and during the Second World War

■ There are two specific contexts that generated large scale migrations in this period. The territorial changes following the First World War and the border rectifications preceding the Second World War determined a large number of people to move. On the other hand many European states initiated policies conceived to create ethnically homogeneous populations, intending to get rid of ethnic minorities residing in the given countries and to assist the transfer of their co-ethnic subjects from other polities. As 30 percent of the population (approximately 5 million people) of Greater Romania were ethnic minorities (in decreasing order: Hungarians, Germans, Jews, Ukrainians), measures to achieve the ideal of a unitary, ethnically pure polity were taken. The processes of ethnic unmixing (Brubaker 1998) emerged in this context had marked for several decades the course of Romanian emigration.

At the end of the First of World War Transylvania and Moldova were placed under Romanian administration (thus in this subchapter we will not discuss Moldova separately). As the Romanian army took control over Transylvania and Romanian administration was instated, part of the Hungarian administration and civilians (mostly ethnic Hungarians) fled to territories under Hungarian control. Between 1918–1922, out of a population of 1.6 million ethnic Hungarians (in 1910), approximately 197,000 persons relocated to Hungary (Kocsis and Kocsisné 1991: 11). Between 1936-941, within the framework of a convention between the Romanian and the Turkish government stipulating the

voluntary emigration of the Muslim Turks living in Dobruja, 70,000 ethnic Turks emigrated to Turkey (Achim 2001: 605).

Beginning with the Second World War, various forms of ethnically motivated migrations (forced, induced or voluntary) became rather frequent. Starting from the summer of 1940, Romania had lost several territories. First the Soviet Union took over Bessarabia, thereafter the northern part of Transylvania was awarded to Hungary, and Cadrilater (a border region between Romania and Bulgaria at the Black Sea coast, taken over by Romania in 1913) was returned to Bulgaria. Each of these border changes resulted in massive population movements. After the takeover by the Soviets of the territories of the present day Moldova, approximately 70,000 persons coming from Bessarabia asked for repatriation in Romania and another 110,000-150,000 (the figures are disputed) Romanian residents chose to leave to the territories under Soviet control (Gribnicea 1995: 19). In 1941, after Germany's invasion of the Soviet Union, the Romanian army regained control over Bessarabia (many of the refugees returning to their homes) and maintained Romanian administration there until 1944. The border changes between Romania and Hungary also resulted in mass migrations: 218,000 Romanians from the territories under Hungarian control had moved to Romania, being replaced by 160,000 Hungarians from Southern Transylvania (Stola 1992: 332). After the transfer of authority over Cadrilater, Romania and Bulgaria signed an agreement stipulating the compulsory exchange of populations between the two countries. Approximately 61,000 Bulgarians left Romania, while 100,000 ethnic Romanians from the territories under Bulgarian authority moved to Romania.

The transfer of the Germans from Romania (from territories controlled by the Romanian army) occurred mainly as a result of the proactive measures taken by Germany in this respect. Based on an agreement between Germany and Romania, signed in 1940, approximately 66,000 ethnic Germans from territories under Romanian control were repatriated to Germany. Another 73,000 ethnic Germans of Romania volunteered in 1943 to serve in the Waffen-SS (under German command); only some of them (but rather few) returned after the war (Schechtman 1962: 266).

The deportations of Jewish and Roma people represented the most extreme cases of forced migrations of the period. In Romania the deportations of Jewish populations started in 1941. From different territories under Romanian control (mostly Bessarabia) at least 150,000 Jews were forcibly deported to Transnistria, a province situated at the eastern Moldovan border to Ukraine and which was under Romanian control at the time. 25,000 of the Romanian Roma (out of a total of 200-300 thousand) were deported in Transnistria, too (Ioanid, et al. 2009: 51). The large majority of these did not survive, being either executed or died because of the harsh conditions imposed upon them. Out of the 150,000-160,000 Jews from Northern Transylvania (under Hungarian control) 131,000 persons were deported to Auschwitz-Birkenau; at least three-quarters of them died there (Gidó and Sólyom 2010: 66-7).

The end of the war represented another context in which many people were forced or considered it opportune to relocate. Northern Transylvania was reintegrated into Romania. In the circumstances of war events and the withdrawal of the Hungarian authority, many ethnic Hungarians from these territories chose (under a more or less sizeable direct or indirect pressure) to relocate to Hungary. Hungarian sources account on approximately 15 thousand persons (Stark 2001: 32). When the German troops had retreated from Eastern Europe, the evacuation of the German population living in Romania was also considered; accordingly, in the second half of 1944, at least 200,000 Germans were evacuated or fled together with the retreating German armies (Schechtman 1962: 269, (Castellan 1971: 67). With the retreat of the Romanian army from Bessarabia in 1944, a considerable number of persons (civil servants, teachers, etc.) moved to Romania; however, no reliable data on the approximate number of these refugees are available.

In this period Romania became a country of asylum for Armenians and Polish refugees. In the period between 1915-1923 approximately 20,000 Armenians coming from Turkey found shelter in Romania (Nastasă 2008: 14). In 1939 - 1940 Romania received approximately 14,000 refugees from Poland, many of whom found shelter in the border cities of Suceava and Rădăuți (Hrenciuc, 2005:201).

Migrations after the Second World War until 1990

■ *Moldova.* Under the imposed communist economic and social organization in Bessarabia (Moldavian Soviet Socialist Republic) the authorities applied methods used in many other cases, for e.g., they deported those elements of society that were considered hostile to the new regime. The first wave of

deportations started in 1941, but the peak was reached in 1949 when more than 35,000 persons were deported to Siberia (Gribnicea 1995).

After the institution of the communist regime, being the least urbanized republic of the Soviet Union, Moldova received a considerable number of immigrants from other republics. As a significant number of the educated personnel withdrew with the Romanian administration (in 1940 and in 1944), a sizeable number of immigrants were highly qualified and educated (Crowther 1991: 187). As a general trend in the intra-republican migrations until approximately the seventies we can say that Moldova had predominantly a positive migratory balance (more in than out). Among incomers Russians and Ukrainians were significant in number, and they established connections with the preexisting Russian and Ukrainian urban diasporas (Livezeanu 1981). Even if after the seventies the migration of Russians to Moldova was somewhat reduced, the phenomenon continued until 1989.

After the seventies, the Soviet authorities adopted more liberal migration policies, and a part of the Moldovan Jewish population started to voluntarily emigrate to Israel and the United States.

Romania. Following the end of the Second World War, the communist regime was gradually imposed in Romania (the Iron Curtain was introduced in 1947). In due circumstances a (relatively small) part of the elites connected with the earlier political regime fled to Western Europe. Also several transports of the Jews willing to emigrate to Palestine were organized. In 1945, as a form of collective punishment of Germans for joining Hitler's armies, the Soviet military authorities deported large numbers of East European Germans. The deportations affected 75,000 persons from Romania: all men between 17 and 45, and all women between 18 and 30 (Castellan 1971:67).

After 1947 Romanian authorities adopted a two folded emigration policy. On one hand they had severely limited the possibilities of ordinary citizens for traveling abroad, discouraging (in some instances even incriminating) any attempt to emigrate. In contrast to this line of policy, Romania allowed Jews and Germans to emigrate, in some cases even in institutionalized forms. Even if in relation to the Jewish emigration the authorities had a changing attitude (imposing drastic limitations in 1953-57 and 1967-68), with a variety of economic and political incentives Israelis had convinced the Romanian authorities to allow the emigration of Romanian Jews (Ioanid 2005). Thus between 1948 and 1989 (the fall of the Romanian communist regime) approximately 270,000 Romanian Jews emigrated to Israel (Bines 1998: 94), and many more to other countries especially to the United States.

Though after the Second World War Romania, unlike many other countries from the region, did not proceed to the mass expulsion of its ethnic German population, the legally granted facilities offered by the Federal Republic of Germany to its co-ethnics and the economic and political context imposed upon them by the communist regime motivated many Germans to emigrate. Until the second half of the seventies, the emigration of ethnic Germans (by mostly family reunifications) was the exceptional to the rule. After 1977, following an agreement between the two states, Romania allowed (in exchange for financial compensation) the emigration of a yearly quota between 11000-13000 ethnic Germans. After 1990, Romania did not limit the exit of the ethnic Germans anymore and the number of ethnic Germans moving to Germany was very high. In two-three years the bulk of the Germans had left Romania. From 1977 until 1993 approximately 430,000 Germans emigrated (Fassmann and Munz 1994: 532).

Besides these two streams of ethnic migrations preceding the last years of communism, other forms of (temporary and permanent) emigration (exports of labor force to Arab states of the Persian Gulf, family reunifications, asylum-seekers in Western Europe) did not involve very large populations (at least if compared to the nineties). However, in the last years of the communist regime, the migration potential had increased (the causes are multiple: demographic, economic and politic), and signals of an emerging migration wave were surfacing. In the second half of the eighties the number of Romanian asylum seekers in Western industrialized countries increased considerably. Hungary became a target country for Romanian (mostly ethnic Hungarian) irregular immigrants. During the second half of the eighties 56,000 Romanian citizens of Hungarian origin fled to Hungary (Horváth 2005: 56).

Mass Migrations from 1990 to 2010

■ *Moldova.* In the political context of the disintegration of the Soviet Union and the declaration of Moldovan independence (in 1991) the significant part of the Moldova's Jewish and sizeable segments of ethnic Russian (and Ukrainian populations) emigrated. The Jewish emigration to Israel started in the

seventies but the Soviet regime maintained the outflows under a certain control. The weakening of this control and some sense of insecurity induced by the nationalist mobilization of the titular ethnic group, doubled by the assistance offered by Israel represented a context in which 58 percent of the 65,800 Jews (in 1989) emigrated between 1990-1995 to Israel (Bines 1998: 142) and a somewhat smaller contingent to the USA.

The dismantling of the Soviet Union affected the position of Russians living in the former Soviet Republics. These changes in political status and the economic perspectives of Moldova as an independent state determined a part of the ethnic Russians to relocate. Thus approximately 13 percent of the 562,000 Russians (in 1989) emigrated between 1989-1999 to Russia (Heleniak 2003: 141).

The economic and subsequent social hardships faced by the independent Moldova culminated in 1998 (the year of the Russian economic crisis and the radical depreciation of Moldovan currency), when Moldova formally became the poorest European country. In due circumstances many Moldovans engaged in labor migration. Although the statistics on the number of emigrants are rather unreliable, the estimate of a 500,000-600,000 Moldovan emigrant stock (representing at least a quarter of the active country population) is not exaggerated. There are at least three rather different paths and patterns of migration. The first is eastward, mostly to Russia, and has involved predominantly males coming from rural areas; the second one is westward to Western Europe (mainly Italy) with a prevalence of female migrants and people coming from urban areas; the third direction (involving a rather small share of the migrants) is to the south (Turkey and Greece). Even if in terms of duration of stay and migratory frequency the stock of emigrants is highly differentiated (seasonal workers, circular migrants, long term residents, etc.), labor shortage has become a problem for Moldova's economy, and permanent return is not (yet?) characteristic.

Romania. One of the first measures of the regime instated after the fall of communism in 1989 was to liberalize the passport regime. Given the previously accumulated frustrations and the circumstances of the rather troubled transition to democracy (nationalist outbreaks, political violence, etc.), many tried to leave the country definitively. A large majority of these people were making appeal to the institution that had worked for many emigrants during communism: the asylum. In the period 1990-1994 Romanian citizens submitted 350,000 asylum applications in various Western European countries (Horváth and Anghel 2009: 388). Compared to their Romanian compatriots, the ethnic Germans and Hungarians of Romania were more successful in relocating to their kin-states, thus in this period the emigration was to some degree still ethnicized.

Between 1994 and 1996, EU countries opted for stricter entry policies, but with the economic transition unemployment in Romania increased and many were looking for the possibility to work abroad. First, short term labor migration developed (Hungary, Israel, Turkey); thereafter (starting from 1997) the volume of a westward, largely irregular migration increased. Countries like Italy, Spain, Ireland, and Great Britain emerged as newly discovered destinations for Romanian emigration. Still in this phase the migration was circular (returning and staying home after shorter or longer episodes of working abroad). After 2000, in the context of the advancement of Romania's integration to the European Union, more and more migrants legalized their status in the countries they were working in. Especially after 2002, the number of Romanian long term immigrants (persons with permanent residence permit and enduring stay) increased considerably, with a remarkably high presence in Italy and Spain.

The modern age migration history of Romania was strongly marked by the migration of ethnic minorities, however after the mid-nineties many authors speak about a de-ethnicization of the Romanian migration, meaning that in terms of volumes of emigrants ethnic minorities were not overrepresented. Nevertheless, starting from the very beginning of nineties, the Romanian Roma (Gypsy) population started to migrate to Western Europe. This migration has a different profile as compared to mainstream emigration in terms of: a) causes (their minority situation, and the discrimination they are subjected represents a ground to flee), b) migratory patterns (customarily extended families), c) modes of incorporation into the host societies (often exploiting unconventional niches for survival). The first wave was registered in Germany, where (in the period between 1990-1993) approximately 140,000 Romanian Roma refugees arrived (though estimates are rather inaccurate). At that moment they became the least welcomed emigrant group in Germany, many of them being repatriated (Bade 2003:311-5). However, their migration continued, as well as the typical reactions of the authorities to repatriate them.

It is estimated that two decades from the breakdown of communism 1-1.2 million Romanian citizens definitely relocated in Western Europe or overseas (United States and Canada), and the higher estimate on emigrant stock (those working abroad, but not relocated) is around 2.5 million persons.

MIGRAȚIA DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA DE LA MIJLOCUL SECOLULUI XIX PÂNĂ ÎN PREZENT, CU ACCENT PE MIGRAȚIA MINORITĂȚILOR

Contextul istoric

■ România a fost creată în anul 1859, ca organizare statală modernă, prin unirea într-un singur stat a principatelor medievale Valahia (partea de sud a României de azi) și Moldova vestică. Partea de est a Moldovei (adică Basarabia) a fost anexată Rusiei în anul 1812 și a rămas sub administrație rusească până în anul 1918, când, după Primul Război Mondial, România a preluat controlul asupra acestei regiuni, respectiv a încorporat și Principatul Transilvaniei, devenind astfel România Mare. În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, statul român a pierdut nordul Transilvaniei (teritoriul a ajuns sub autoritate ungară), iar sovieticii au preluat, pentru o scurtă perioadă de timp, controlul asupra Moldovei estice. După sfârșitul războiului, România a recâștigat controlul asupra întregului teritoriu al Transilvaniei (formându-se România de azi), iar Basarabia a devenit parte a Republicii Socialiste Sovietice, proclamându-și independența în anul 1991.

Din punct de vedere istoric, modificarea relativ frecventă a granițelor și schimbarea autorității politice pe teritoriile celor două state de azi, constituie o problemă metodologică importantă, dar în același timp formează un context în cadrul căruia pot fi analizate procesele de migrație din regiune. În ceea ce privește aspectul metodologic, modificarea granițelor implică problema perioadei/timpului de referință (și a controlului teritorial), astfel, un eveniment migratoriu poate fi clasificat ca fenomen de migrație externă sau internă, ori ca expulzare dintr-o țară anume sau ca deplasare internă. Această perspectivă implică și reconstituirea cifrelor aproximative privind teritoriile de azi ale celor două state. Pe de altă parte, modificarea granițelor a însemnat un context în care, diferite persoane (refugiați sau persoane strămutate în cadrul unor schimburi, mai mult sau mai puțin voluntare, de populație) s-au relocat.

Instaurarea regimului comunist este celălalt aspect istoric important: faptul că s-a promovat un control strict al mobilității a însemnat atât interdicția de a călători peste graniță, pentru multe categorii de populație, cât și o organizare atentă a migrației unor categorii specifice de persoane (mai ales a anumitor minorități etnice). Acest regim al migrației s-a schimbat fundamental la începutul anilor '90, după căderea comunismului. În primul rând, noile state democratice au abandonat politicile restrictive de până atunci, facilitând astfel emigrarea populației. În al doilea rând, liberalizarea economică, adică tranziția la economia liberă de piață a schimbat condițiile sociale din ambele țări, ceea ce a determinat din nou o emigrare masivă. În anul 2010 cele două țări (România având o populație de 21,5 milioane de locuitori iar Republica Moldova aproximativ 4 milioane de locuitori) au fost printre principalele țări de origine pentru migrația din Europa Centrală și de Est.

Migrația înainte de Primul Război Mondial

■ *Republica Moldova.* După anexarea din anul 1812, Moldova a devenit periferia Imperiului Rus. Pe lângă coloniștii oficiali (burocrați și personal militar din Rusia), multe alte categorii de imigranți au sosit în

regiune. De exemplu, mulți țărani din Ucraina și din nucleul Rusiei s-au refugiat aici din cauza ostilităților cauzate de Războiul Crimeii și de regimul de șerbție. Provincia a atras și mulți evrei, bulgari, găgăuzi (turci creștini), respectiv și pe coloniștii elvețieni vorbitori de limba germană și franceză (King 2000:23). Cu toate că date exacte despre volumul și componența etnică a imigrărilor sunt puține, este evident faptul că acest proces de migrație a schimbat componența etnică a orașelor, transformându-le în adevărate mozaicuri etnice, unde, pe lângă moldoveni, trăiau și mulți ruși, ucraineni, evrei și alte grupuri etnice.

Până la sfârșitul secolului XIX, o mare parte a populației a emigrat din teritoriile Imperiului Rus (în general din Europa de Est) către Statele Unite ale Americii și Canada, pentru a lăsa în urmă condițiile economice precare din țara lor. De exemplu, populația evreiască (în mare parte urbanizată) a părăsit regiunea din cauza accentuării antisemitismului. Pogromurile împotriva evreilor (cel mai de notorietate s-a petrecut la Chișinău în anul 1903) au crescut numărul emigranților din Republica Moldova.

România. În a doua jumătate a secolului XIX și în primele decenii ale secolului XX, soldul migratoriu al Vechiului Regat a fost pozitiv. Eforturile de modernizare ale societății și suprafețele largi de pământ necultivate și adecvate agriculturii i-au determinat pe mulți străini să imigreze aici. În ceea ce privește numărul imigranților în perioada respectivă, Vechiul Regat a fost una dintre cele mai atractive regiuni ale Europei (Muntele 2003:35). În schimb, populația evreiască din Vechiul Regat (adică România înainte de Primul Război Mondial) supusă unui regim legal neprielnic (tergiversarea legată de acordarea pentru evrei a cetățeniei) respectiv antisemitismul manifestat al unor segmente ale elitei, i-a determinat pe mulți evrei să plece. Astfel, de la sfârșitul secolului XIX și până în anul 1914, în jur de 140 de mii de evrei au emigrat din țară: aproximativ jumătate dintre ei au plecat peste ocean (mai ales în Statele Unite ale Americii), iar o parte s-a stabilit în Palestina, unde, începând din anul 1882, au înființat primele colonii sioniste (Bines 1998:87–89).

Din Transilvania perioadei dualiste emigrarea a afectat segmente mai semnificative ale populației. O direcție a emigrării a fost Vechiul Regat, unde începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au plecat mai mulți, pe lângă un segment de intelectuali români care migrează sezonier sau definitiv și țărani. Astfel că, numai în perioada 1880-1890 aproximativ 50.000 de persoane emigrează din Transilvania în Vechiul Regat (Varga 1998:125) foarte mulți dintre acestea din Secuime. După anul 1900, numărul emigranților peste ocean (mai ales către Statele Unite) a crescut enorm. Astfel, între anii 1896–1919 au emigrat în jur de 320 de mii de locuitori din provincie, majoritatea (aproximativ 80%) au plecat peste ocean (Varga 1998:131). Ei au reprezentat în jur de 6% din populația Transilvaniei, înregistrată în anul 1900. Ca termeni de comparație: la nivelul Europei, 12% din populație a emigrat peste ocean (Massey 1988:386), deci putem spune că emigrarea din Transilvania a fost sub media europeană (chiar sub media altor regiuni ale imperiului dualist. În ceea ce privește etnicitatea migranților transilvăneni, emigrația peste ocean a fost selectivă într-o oarecare măsură: astfel, emigranții de etnie germană au fost supraprezențați, românii s-au angajat în migrație în mod proporțional cu numărul populației românești din Transilvania, iar etnia maghiară a fost subreprezentată (Varga 1998:154).

Migrații în perioada interbelică și pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial

■ În această perioadă, două contexte specifice au generat migrația în masă. Pe de o parte, schimbările teritoriale de după Primul Război Mondial și rectificările de graniță de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial au determinat o mare parte a populației să se mute. Pe de altă parte, multe state europene au inițiat politici menite să omogenizeze populația din punct de vedere etnic și să scape de locuitorii minoritari, respectiv ele au susținut transferuri de populație pentru a muta coetnicii aflați pe teritoriile altor state. Dat fiind faptul că minoritățile etnice au constituit 30% din populația României Mari (în ordine descrescătoare: maghiari, germani, evrei și ucraineni), și aici au fost inițiate măsuri menite a crea un stat unitar și pur din punct de vedere etnic. Pe de altă parte, alte state naționale, motivate și ele de creșterea gradului de omogenitate etnică, au fost deschise la ideea unor schimburi de populații pe criterii etnice. Astfel, aceste migrații ale dezeterogenizării etnice (sau „ethnic unmixing”, vezi Brubaker 1998) au marcat fenomenul migrației din România timp de mai multe decenii.

Transilvania și Moldova au intrat sub administrație românească după Primul Război Mondial (din această cauză, în acest subcapitol nu vom discuta despre Republica Moldova în mod separat). După ce armata română a preluat controlul asupra Transilvaniei și s-a instaurat administrația românească, o parte a personalului administrativ ungueresc și a populației (mai ales persoane de etnie maghiară) s-au refugiat în

teritoriile aflate sub administrația Ungariei. Între anii 1918–1922, din populația maghiară de 1,6 milioane a Transilvaniei, aproximativ 197 de mii de persoane s-au relocalat în Ungaria (Kocsis și Kocsiné 1991:11). Iar între anii 1936–1941, în cadrul convenției dintre Guvernul României și cel al Turciei, privind emigrarea voluntară a populației turcești din Dobrogea, 70 de mii de turci au emigrat în Turcia (Achim 2001:605).

Odată cu cel de-al Doilea Război Mondial, diferitele forme de migrație (forțată, indusă sau voluntară) au devenit frecvente. În vara anului 1940 România a pierdut mai multe teritorii. Mai întâi, Uniunea Sovietică a anexat Basarabia, după care Transilvania de Nord a fost atribuită Ungariei, iar Cadrilaterul (zona de graniță aflată între România și Bulgaria la malul Mării Negre preluată de statul român în anul 1913) a fost returnat Bulgariei. Toate cele trei schimbări de graniță au avut ca rezultat mișcări masive de populație. După ce sovieticii au preluat controlul asupra teritoriile Moldovei de azi, aproximativ 70 de mii de persoane din Basarabia au cerut repatrierea în România, iar alți 110-150 de mii de locuitori români (nu s-a ajuns la un consens asupra cifrelor exacte) au ales să plece de sub ocupația sovietică (Gribnicea 1995:19). În anul 1941, după ce Germania a invadat Uniunea Sovietică, armata română a recâștigat controlul asupra Basarabiei (și mulți refugiați s-au întors acasă), pe care a reușit să-l mențină până în anul 1944. Și modificarea granițelor cu Ungaria a condus la migrație masivă: astfel, 218 de mii de români s-au strămutat în România, iar în locul acestora au venit 160 de mii de maghiari din sudul Transilvaniei (Stola 1992:332). După schimbarea administrației asupra Cadrilaterului, România și Bulgaria au semnat un acord pentru transferul obligativ de populație între cele două țări. În acest context, aproximativ 61 de mii de bulgari au plecat din România, iar în România s-au mutat, din teritoriile aflate sub administrație bulgară, 100 de mii de români.

Strămutarea germanilor din țară (mai exact, din teritoriile controlate de armata română) a rezultat mai ales în urma măsurilor luate de Germania. Pe baza unui acord bilateral semnat în anul 1940, aproximativ 66 de mii de etnici germani, aflați sub administrație românească, au fost repatriați în Germania. Apoi, în anul 1943, 73 de mii de germani din România s-au înrolat în mod voluntar în Waffen SS; dintre aceștia foarte puțini s-au reîntors după război (Schechtman 1962:266).

Deportarea evreilor și a romilor reprezintă cele mai extreme cazuri de migrație forțată din perioada respectivă. În România, populația evreiască a fost deportată începând din anul 1941. Astfel, din teritoriile aflate sub administrație românească (mai ales Basarabia), cel puțin 150 de mii de evrei au fost deportați în Transnistria, o provincie situată la estul graniței dintre Republica Moldova și Ucraina. La fel, dintre cele 200-300 mii de persoane de etnie romă din România, peste 25.000 au fost trimise în Transnistria (Ioanid, et al. 2009:51). Majoritatea dintre acești romi nu au supraviețuit, fiind fie asasinați, fie au murit din cauza condițiilor grele. Iar din rândul celor 150-160 de mii de evrei din Transilvania de Nord, 131 de mii au fost deportați în lagărele Auschwitz-Birkenau, și se estimează că cel puțin trei sferturi dintre ei au murit acolo (Gidó și Sólyom 2010:66–67).

În contextul sfârșitului de război, multe persoane au fost fie forțate să se mute, fie au optat pentru relocalare. În urma reintegrării Transilvaniei de Nord (luptele și retragerea administrației ungare) mulți etnici maghiari (mai mult sau mai puțin supuși unor presiuni directe sau indirecte) au ales să se mute în Ungaria. Sursele maghiare atestă în acest sens sosirea a aproximativ 15 mii de persoane (Stark 2001:32). La retragerea trupelor germane din Europa de Est și evacuarea etnicilor germani a fost luată în considerare; în final, cel puțin 200 de mii de germani au plecat împreună cu armatele germane în a doua jumătate a anului 1944 (Schechtman 1962: 269, Castellan 1971:67). Cu toate că nu există cifre plauzibile privind românii din Basarabia, odată cu retragerea armatei române (1944), un număr considerabil de români (funcționari publici, profesori etc.) s-au mutat în România.

Trebuie menționat și faptul că, în această perioadă, România a devenit o țară de azil pentru refugiații armeni și polonezi. Între anii 1915–1923 aproximativ 20 de mii de armeni venind din Turcia și-au găsit azil în țară (Nastasă 2008: 14), iar în anii 1939–1940 România a primit aproximativ 14 de mii de refugiați din Polonia, dintre care mulți au găsit azil în orașele aflate aproape de graniță, adică Suceava și Rădăuți (Hrenciuc, 2005:201).

Migrații după cel de-al Doilea Război Mondial și până în anul 1990

■ *Republica Moldova.* În contextul organizării economice și sociale impuse de Uniunea Sovietică, autoritățile din Republica Sovietică Socialistă Moldova au aplicat măsurile deja cunoscute, de exemplu, au fost deportați dușmanii regimului. Primul val de deportări a început în anul 1941, iar cei mai mulți (peste 35 de mii de persoane) au fost deportați în Siberia în anul 1949 (Gribnicea 1995).

Deși a fost cel mai puțin urbanizat dintre statele membre ale Uniunii Sovietice, Republica Unională Moldovenească a primit după instaurarea regimului comunist un număr considerabil de imigranți originari din celelalte state membre. Odată cu retragerea administrației românești (în 1940 și în 1944) din Republica Moldova au venit în România și un număr considerabil de imigranți, majoritatea cu educație peste media populației din această provincie (Crowther 1991:187).

Ca trend general al migrației interne din Uniunea Sovietică, până în anii '70 se poate spune că Republica Moldova a avut un sold migrator predominant pozitiv (adică cei care au venit au fost mai mulți decât cei care au plecat): printre noii-veniți, rușii și ucrainenii au fost cei mai numeroși; aceștia și-au păstrat legăturile cu diaspora urbană rusă și ucraineană (Livezeanu 1981). Mulți dintre acești imigranți aveau o calificare superioară, deci această imigrare sporea numărul populației urbane. Deși după anii '70 migrația rușilor spre Republica Moldova a încetinit oarecum, fenomenul a continuat până în anul 1989. Tot în această perioadă, autoritățile sovietice au adoptat politici mai liberale privind migrația, fapt ce a permis migrația voluntară a unei părți a populației evreiești din Republica Moldova spre Israel și Statele Unite.

România. După sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, regimul comunist a fost impus în România în mod treptat (Cortina de Fier a s-a instaurat în anul 1947). Datorită circumstanțelor de atunci, un număr relativ mic de membri ai elitei legate de regimul politic anterior s-au refugiat în Europa de Vest. S-au organizat mai multe transporturi și pentru evrei dornici să emigreze în Palestina. În anul 1945, ca și pedeapsă colectivă a etnicilor germani, pentru faptul că mulți dintre ei s-au înrolat în armata lui Hitler, autoritățile sovietice au deportat foarte mulți locuitori germani din Europa de Est; numărul celor deportați din România (bărbați cu vârsta cuprinsă între 17–45 ani, și femei cu vârsta cuprinsă între 18–30 de ani) se ridică la 75.000 (Castellan 1971:67).

După anul 1947, politica autorităților române privind emigrația a fost duplicitară. Pe de o parte, au fost reduse în mod drastic posibilitățile pentru călătoria în străinătate a cetățenilor. În general s-au folosit o serie de metode pentru a descuraja orice încercare de emigrare (în anumite situații asemenea încercări au fost în mod sever criminalizate, deci considerate delict penale majore). Pe de altă parte, într-o logică total opusă cu măsurile restrictive, România a permis emigrarea unor populații: a evreilor și a germanilor, în unele cazuri aceste procese au fost gestionate îndeaproape în mod direct de către autorități. Chiar dacă autoritățile au avut atitudini schimbătoare privind emigrarea evreilor (de exemplu între 1953–1957 și 1967–1968 s-au impus limitări drastice), prin acordarea de diferite stimulente economice și politice, statul israelian le-a convins pe autoritățile române să permită emigrarea evreilor români (Ioanid 2005). Astfel, între anii 1948–1989 (până în toamna căderii regimului comunist), aproximativ 270 de mii de evrei români au plecat în Israel (Bines 1998:94), iar un număr semnificativ de emigranți au ales alte state, în special Statele Unite ale Americii.

Deși după cel de-al Doilea Război Mondial (spre deosebire de celelalte state din regiune) România nu a urmărit expulzarea în masă a populației minoritare germane, facilitățile legale oferite de Republica Federală Germania pentru coetnicii săi aflați pe teritoriul altor state precum și contextul economic și politic impus de regimul comunist i-a determinat pe mulți etnici germani să emigreze. Până în a doua jumătate a anilor '70, emigrarea etnicilor germani (de cele mai multe ori prin unificări de familii) a fost excepția care a confirmat regula. Iar după anul 1977, în urma acordului între cele două state, România a permis emigrarea anuală a 11–13 de mii de germani, în schimbul unor compensații financiare. După anul 1990, România a eliminat restricțiile privind emigrarea etnicilor germani, în consecință numărul celor care au plecat în Germania a atins cote ridicate. Astfel, în primii doi-trei ani, majoritatea populației germane a plecat din țară. Se estimează că între anii 1977–1993 aproximativ 430 de mii de germani au emigrat (Fassmann and Munz 1994:532).

În afara acestor două fluxuri de migrație etnică, mai putem menționa și alte forme de migrație (temporare sau permanente), de exemplu exportul forței de muncă în statele arabe din Golful Persic, unificările familiale sau azilanții români în Europa de Vest. Aceste forme nu au implicat, însă, un număr mare de oameni, cel puțin în comparație cu procesele migratorii de la începutul anilor '90. Totuși, în ultimii trei ani ai regimului comunist, potențialul migrator din țară, determinat de cauze multiple (demografice, economice și politice) a crescut în mod considerabil, și semnele unui nou val de migrație au început să se contureze în mod evident. Astfel, în a doua parte a anilor '80 numărul azilanților români în statele occidentale a crescut în mod considerabil, iar Ungaria a devenit principala țară de destinație pentru mulți migranți iregulari (etnici maghiari în majoritatea lor) și se estimează că în a doua jumătate a anilor '80, 56 de mii de cetățeni români de origine maghiară s-au mutat acolo (Horváth 2005:56).

Migrații în masă între 1990–2010

■ *Republica Moldova.* În contextul dezintegrării Uniunii Sovietice și a declarației de independență a Moldovei (în anul 1991), o parte din populația evreiască, respectiv segmente considerabile de etnici ruși și ucraineni au părăsit statul moldovean. Migrația evreiască spre Israel a început în anii '70, dar regimul sovietic a păstrat controlul asupra fluxurilor migratorii. Slăbirea acestui control, respectiv un oarecare sentiment de insecuritate generat de mobilizarea națională comportând și anumite accente naționaliste în rândul evreilor, dublată de asistența oferită de statul israelian au creat un context în care, din cei 65.800 de evrei înregistrați în anul 1989, 58 % au plecat în Israel în perioada cuprinsă între 1990–1995 (Bines 1998:142), iar un contingent mai mic de evrei a emigrat în Statele Unite.

Dezmembrarea Uniunii Sovietice a afectat și situația locuitorilor ruși din fostele republici sovietice. Schimbările statutului politic și perspectivele economice ale Republicii Moldova, ca stat independent, i-a determinat pe o parte a etnicilor ruși să emigreze. Astfel, se estimează că, între anii 1989–1999, din cei 562 de mii de ruși înregistrați în anul 1989, aproximativ 13 % s-au mutat în Rusia (Heleniak 2003:141).

Greutățile economice și sociale întâmpinate de statul independent moldovean au culminat în anul 1998, când, odată cu criza economică din Rusia și deprecierea leului moldovenesc, Republica Moldova a fost declarată drept cea mai săracă țară europeană. În aceste condiții, mulți cetățeni moldoveni au ales migrația externă pentru muncă. Cu toate că diferitele date statistice privind numărul actual al emigranților din Republica Moldova sunt discutabile, estimările ce aproximează numărul de emigranți la 500–600 de mii de emigranți (reprezentând cel puțin un sfert din populația activă a țării) nu par exagerate. Conform destinațiilor de migrație, în cazul imigranților din Republica Moldova, putem vorbi despre cel puțin trei modele sau pattern-uri: având direcția est, spre Rusia, primul este urmărit mai ales de către bărbați din zonele rurale; cel de-al doilea este o mișcare de migrație spre vest (către Italia) și este caracteristic femeilor și bărbaților din zonele urbane; al treilea este orientat spre sud (Turcia și Grecia) și este o traiectorie aleasă de puțini dintre migranți. Chiar dacă durata și frecvența plecărilor în străinătate diferă foarte mult (cei care pleacă pot fi lucrători sezonieri, migranți circulari sau rezidenți etc.), lipsa forței de muncă a devenit o problemă pentru economia Republicii Moldova, iar în prezent putem constata că emigranții din Moldova nu se întorc acasă definitiv (încă?).

România. Liberalizarea regimului pașapoartelor a fost una din primele măsuri luate de noile autorități după căderea comunismului. Datorită frustrărilor acumulate mai înainte și a procesului de tranziție mai degrabă tulburat (prin izbucniri naționaliste, violență politică etc.), mulți au încercat să plece definitiv din țară. Majoritatea dintre aceștia au apelat la instituția de care s-au folosit mulți emigranți în timpul comunismului, și anume au încercat obținerea de azil politic. Astfel, în perioada 1990–1994 cetățenii români au depus peste 350 de mii de cereri pentru azil în diferite țări vest-europene (Horváth și Anghel 2009:388). În comparație cu compatrioții lor români, etnicii germani și maghiari din România au avut mai mult succes: dat fiind faptul că ei au reușit să se mute în țările lor mamă, se poate afirma că migrația din perioada respectivă, într-o oarecare măsură, a rămas una etnică.

Între anii 1994–1996, statele membre ale Consiliului Europei au optat pentru politici mai stricte privind intrarea în spațiul european. Totuși, mulți cetățeni români au căutat să lucreze în străinătate din cauza nivelului ridicat de șomaj (acesta din urmă datorându-se tranziției). Mai întâi s-a remarcat migrația pe termen scurt (Ungaria, Israel și Turcia ca țări de destinație), după care, începând din anul 1997, a crescut volumul migrației spre Occident: țări ca Italia, Spania, Irlanda și Marea Britanie au apărut ca noi destinații pentru imigranții români. Totuși, în această etapă, migrația a rămas iregulară (adică cei care s-au dus să lucreze în străinătate s-au întors acasă după perioade mai scurte sau mai lungi de timp). După anul 2000, odată cu procesul de aderare a României, din ce în ce mai mulți emigranți și-au legalizat statutul lor în țările în care lucrau. Numărul emigranților români pe termen lung (adică persoanele cu permise de ședere permanente și prezențe de durată) a crescut semnificativ după anul 2002, cu cifre remarcabile mai ales în Italia și Spania.

Istoria migrației din România în epoca modernă a fost puternic marcată de migrația minorităților etnice, cu toate că mulți susțin o *deetnicizare* a migrației din România odată cu a doua jumătate a anilor '90, în sensul că minoritățile etnice nu au fost suprareprezentate în rândul emigranților din țară. Nu trebuie, însă, uitat faptul că populația romă din România a început să emigreze către Europa de Vest din primii ani de după 1989. Iar migrația romilor diferă față de forma dominantă a migrației dinspre România în ceea ce privește: a) cauzele migrației (statutul minoritar și discriminarea față de ei), b) modelele sau pattern-urile de migrație (romii emigrează prin familiile lor extinse), c) modurile de încorporare

în societățile primitive (de multe ori romii exploatează nișele neconvenționale pentru a supraviețui). Primul val de emigranți romi s-a înregistrat în perioada 1990–1993, când aproximativ 140 de mii de refugiați de etnie romă au sosit în Germania (deși estimările sunt mai degrabă inexacte). Chiar dacă atunci mulți dintre emigranții romi au fost repatriați, iar ei au devenit cel mai puțin dorit grup de imigranți în Germania (Bade 2003:311–315), atât migrația romilor, cât și reacțiile tipice ale autorităților se continuă până în prezent.

În final, se estimează că, pe parcursul celor două decenii după căderea comunismului, numărul cetățenilor români care s-au relocat definitiv în Europa de Vest sau peste ocean (în Statele Unite ale Americii sau Canada) este de 1–1,2 de milioane, iar în jur de 2,5 milioane de cetățeni români lucrează în străinătate dar nu s-au stabilit definitiv acolo.

Bibliografie

ACHIM, V.

2001 The Romanian Population Exchange Project Elaborated de Sabin Manuilă în October 1941. *Annali dell'Istituto storico italo-germanico in Trento / Jahrbuch des italienisch-deutschen Instituts in Trient*, 27, 593–617.

BADE, K. J.

2003 *Migration in European History*. Blackwell Publishing, Oxford.

BINES, C.

1998 *Din istoria imigrărilor în Israel*. Editura Hasefer, București.

BRUBAKER, R.

1998 Migrations of ethnic unmixing în „New Europe”. *The International Migration Review*, 32(4), 1047–64.

CASTELLAN, G.

1971 The Germans of Rumania. *Journal of Contemporary History*, Vol. 6, No.1, pp. 52-75.

CROWTHER, W.

1991 The politics of ethno-national mobilization: nationalism and reform in Soviet Moldavia. *Russian Review*, 50(2), 183–202.

FASSMANN, H. – MUNZ, R.

1994 European east-west migration, 1945-1992. *International Migration Review*, 28(3), 520–38.

GIDÓ, A. – SÓLYOM, Zs.

2010 The surviving Jewish inhabitants of Cluj, Carei and Oradea. The survey of the World Jewish Congress in 1946. Seria *Studii de atelier. Cercetarea Minorităților Naționale din România*, 35.

GRIBNICEA, M.

1995 *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică 1944-1950*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.

HELENIAC, T.

2003 The End of an Empire: Migration and the Changing Nationality Composition of the Soviet Successor States. In R. Munz and R. Ohliger (Eds.), *Diasporas and Ethnic Migrants Germany, Israel and Russia in Comparative Perspective*. Frank Cass, Londra, pp. 131-54.

HORVÁTH, I.

2005 Változó környezet állandósuló trendek? [Contexte schimbătoare, tenduri persistente?]. In I. Horváth (Ed.), *Erdély és Magyarország közötti migrációs folyamatok* [Procese de migrație între Tranilvania și Ungaria]. Ed. Scientia, Cluj-Napoca, pp. 9–153.

HORVÁTH, I. – ANGHEL, G. R.

2009 Migration and Its Consequences for Romania. *Südosteuropa*, 57, 386–403.

HRENCIUC, D.

2005 În vreme de război: refugiați polonezi în județele Rădăuți și Suceava (1939-1940). *Documente. Codrul Cosminului*, 11, 201-218.

IOANID, R.

2005 *The Ransom of the Jews: The Story of Extraordinary Secret Bargain Between Romania and Israel*. Ivan R. Dee, Chicago.

IOANID, R. – KELSO, M. – CIOABĂ, L. M. (Eds.).

2009 *Tragedia Romilor deportați în Transnistria*. Polirom, București.

KING, C.

2000 *The Moldovans: Romania, Russia and the Politics of Culture*. Hoover Institution Press, Stanford.

KOCSIS, K. – KOCSISNÉ, H. E.

1991 *Magyarok a határainkon túl, a Kárpát medencében* [Maghiarii de peste hotare, din Bazinul Carpatic]. Tankönyvkiadó, Budapesta.

LIVEZEANU, I.

1981 Urbanization in a low key and linguistic change in Soviet Moldavia. Part 1. *Soviet Studies*, 33(3):327–51.

MASSEY, D. S.

1988 Economic Development and International Migration in Comparative Perspective. *Population and Development Review*, 14(3):383–413.

MUNTELE, I.

2003 Migrations internationales dans la Roumanie moderne et contemporaine. In D. Diminescu (Ed.), *Visibles mais peu nombreux* (pp. 33-51). Editions de la Maison des sciences de l'homme, Paris.

NASATASĂ, L.

2008 Studiu introductiv. In L. Nasatasă (Ed.), *Armenii din Nord-Vestul Transilvaniei în anii instaurării comunismului* (pp. 7-22). Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca.

SCHECHTMAN, J. B.

1962 *Postwar Population Transfers in Europe 1945-1955*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

STARK, T.

2001 Migrációs folyamatok a második világháború alatt [Procese de migrație în perioada interbelică]. *Kisebbségkutatás* [Minorities Research], 4/2001, 29–39.

STOLA, D.

1992 Forced migrations in Central European history. *International Migration Review*, 26(2):324–341.

VARGA E., Á.

1998 *Fejezetek a jelenkori Erdély népesedéstörténetéből* [Capitole din istoria demografică a Transilvaniei]. Püski, Budapesta.

DESPRE INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

ABOUT THE ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES

A NEMZETI KISEBBSÉ GKUTATÓ INTÉZETRŐL

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE (ISPMN) funcționează ca instituție publică și ca personalitate juridică în subordinea Guvernului și în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice. Sediul Institutului este în municipiul Cluj-Napoca.

■ Scop și activități de bază

Studierea și cercetarea inter- și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, studierea aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România.

■ Direcții principale de cercetare

Schimbare de abordare în România, în domeniul politicilor față de minoritățile naționale: analiza politico-instituțională a istoriei recente;

Dinamica etno-demografică a minorităților din România;

Revitalizare etnică sau asimilare? Identități în tranziție, analiza transformărilor identitare la minoritățile etnice din România;

Analiza rolului jucat de etnicitate în dinamica stratificării sociale din România;

Patrimoniul cultural instituțional al minorităților din România;

Patternuri ale segregării etnice;

Bilingvismul: modalități de producere, atitudini și politici publice;

Noi imigranți în România: modele de încorporare și integrare.

The ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES (RIRNM) is a legally constituted public entity under the authority of the Romanian Government. It is based in Cluj-Napoca.

■ Aim

The inter- and multidisciplinary study and research of the preservation, development and expression of ethnic identity, as well as social, historic, cultural, linguistic, religious or other aspects of national minorities and of other ethnic communities in Romania.

■ Major research areas

Changing policies regarding national minorities in Romania: political and institutional analyses of recent history;

Ethno-demographic dynamics of minorities in Romania;

Identities in transition – ethnic enlivening or assimilation? (analysis of transformations in the identity of national minorities from Romania);

Analysis of the role of ethnicity in the social stratification dynamics in Romania;

The institutional cultural heritage of minorities in Romania;

Ethnic segregation patterns;

Bilingualism: ways of generating bilingualism, public attitudes and policies;

Recent immigrants to Romania: patterns of social and economic integration.

A kolozsvári székhelyű, jogi személyként működő NEMZETI KISEBBSÉGKUTATÓ INTÉZET (NKI) a Román Kormány hatáskörébe tartozó közintézmény.

■ Célok

A romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitásmegőrzésének, -változásainak, -kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása.

■ Főbb kutatási irányvonalak

A romániai kisebbségpolitikában történő változások elemzése: jelenkortörténetre vonatkozó intézmény-politikai elemzések;

A romániai kisebbségek népességdemográfiai jellemzői;

Átmeneti identitások – etnikai revitalizálás vagy asszimiláció? (a romániai kisebbségek identitásában végbemenő változások elemzése);

Az etnicitás szerepe a társadalmi rétegződésben;

A romániai nemzeti kisebbségek kulturális öröksége;

Az etnikai szegregáció modelljei;

A kétnyelvűség módozatai, az ehhez kapcsolódó attitűdök és közpolitikák;

Új bevándorlók Romániában: társadalmi és gazdasági beilleszkedési modellek.

A apărut/Previous issue/Megjelent:

■ Nr. 1

Kiss Tamás – Csata István: *Evoluția populației maghiare din România. Rezultate și probleme metodologice. Evolution of the Hungarian Population from Romania. Results and Methodological Problems*

■ Nr. 2

Veres Valér: *Analiza comparată a identității minorităților maghiare din Bazinul Carpatic. A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése.*

■ Nr. 3

Fosztó László: *Bibliografie cu studiile și reprezentările despre romii din România – cu accentul pe perioada 1990–2007*

■ Nr. 4

Remus Gabriel Anghel: *Migrația și problemele ei: perspectiva transnațională ca o nouă modalitate de analiză a etnicității și schimbării sociale în România*

■ Nr. 5

Székely István Gergő: *Soluții instituționale speciale pentru reprezentarea parlamentară a minorităților naționale*

■ Nr. 6

Toma Stefánia: *Roma/Gypsies and Education in a Multiethnic Community in Romania*

■ Nr. 7

Marjoke Oosterom: *Raising your Voice: Interaction Processes between Roma and Local Authorities in Rural Romania*

■ Nr. 8

Horváth István: *Elemzések a romániai magyarok kétnyelvűségéről*

■ Nr. 9

Rudolf Gräf: *Palatele țigănești. Arhitectură și cultură*

■ Nr. 10

Tóodor Erika Mária: *Analytical aspects of institutional bilingualism. Reperle analitice ale bilingvismului instituțional*

■ Nr. 11

Székely István Gergő: *The representation of national minorities in the local councils – an evaluation of Romanian electoral legislation in light of the results of the 2004 and 2008 local elections. Reprezentarea minorităților naționale la nivel local – O evaluare a legislației electorale românești pe baza rezultatelor alegerilor locale din 2004 și 2008*

■ Nr. 12

Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa: *Erdélyi magyar fiatalok 2008. Közvélemény-kutatás az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről és elvárásairól. Összehasonlító gyorsjelentés. Tinerii maghiari din Transilvania 2008. Anchetă sociologică despre starea socială și așteptările tinerilor maghiari din Transilvania. Dimensiuni comparative*

■ Nr. 13

Yaron Matras: *Viitorul limbii Romani: către o politică a pluralismului lingvistic*

■ Nr. 14

Sorin Gog: *Cemeteries and dying in a multi-religious and multi-ethnic village of the Danube Delta*

■ Nr. 15

Irina Culic: *Dual Citizenship Policies in Central and Eastern Europe*

Nr. 16

Mohácsék Magdolna: *Analiza finanțării alocate organizațiilor minorităților naționale*

■ Nr. 17

Gidó Attila: *On Transylvanian Jews. An Outline of a Common History*

■ Nr. 18

Kozák Gyula: *Muslims in Romania: Integration Models, Categorization and Social Distance*

■ Nr. 19

Iulia Hossu: *Strategii de supraviețuire într-o comunitate de romi. Studiu de caz. Comunitatea „Digu-lui”, Orăștie, județul Hunedoara*

■ Nr. 20

Székely István Gergő: *Reprezentarea politică a minorităților naționale în România. The political representation of national minorities in Romania*

■ Nr. 21

Peti Lehel: *Câteva elemente ale schimbării perspectivei religioase: secularizarea, transnaționalismul și adoptarea sectelor în satele de ceangăi din Moldova. Transnational Ways of Life, Secularization and Sects. Interpreting Novel Religious Phenomena of the Moldavian Csángó Villages*

■ Nr. 22

Sergiu Constantin: *Tirolul de Sud – un model de autonomie și conviețuire?*

- Nr. 23
Jakab Albert Zsolt: *Organizarea memoriei colective în Cluj-Napoca după 1989*
The Organization of Collective Memory by Romanians and Hungarians in Cluj-Napoca after 1989
- Nr. 24
Peti Lehel: *Apariția Fecioarei Maria de la Seuca – în contextul interferențelor religioase și etnice*
The Marian Apparition from Seuca/Szőkefalva in the Context of Religious and Ethnical Interferences
- Nr.25
Könczei Csongor: *De la Kodoba la Codoba. Despre schimbarea identității etnice secundare într-o familie de muzicanți romi dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei*
Hogyan letta Kodobából Codoba? „Másodlagos” identitásváltások egy mezőségi cigánymuzsikus családnál
- Nr. 26
Marius Lazăr: *Semantică socială și etnicitate. O tipologie a modurilor identitare discursive în România*
- Nr. 27
Horváth István (coord.) – Veress Ilka – Vitos Katalin: *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megszűnt intézményeiben*
Utilizarea limbii maghiare în administrația publică locală și în instituțiile deconcentrate din județul Harghita
- Nr. 28
Sarău Gheorghe: *Bibliografie selectivă privind rromii (1990 - 2009)*
- Nr. 29
Livia Popescu, Cristina Raț, Adina Rebeleanu: *„Nu se face discriminare!”...doar accesul este inegal. Dificultăți în utilizarea serviciilor de sănătate de către populația romă din România/ „No discrimination!” Just unequal access... Barriers in the use of health-care services among the Romanian Roma*
- Nr.30
Kiss Tamás – Veress Ilka: *Minorități din România: dinamici demografice și identitare*
- Nr.31
Sólyom Zsuzsa: *Ancheta sociologică – Coeziune socială și climat interetnic în România, octombrie – noiembrie 2008*
- Nr. 32
Könczei Csongor: *Művészeti szakoktatás avagy műkedvelő hagyományörzés? Helyzetkép a romániai magyar iskolai néptáncoktatásról*
- Nr. 33
Veress Ilka: *Strategiile de reproducere culturală ale minorității armenie din România*
- Nr. 34
Kiss Dénes: *Sistemul instituțional al minorităților etnice din România*
- Nr. 35
Gidó Attila – Sólyom Zsuzsa: *Kolozsvár, Nagykároly és Nagyvárad zsidó túlélői. A Zsidó Világkongresszus 1946-os észak-erdélyi felmérése*
The surviving Jewish inhabitants of Cluj, Carei and Oradea. The survey of the World Jewish Congress in 1946
- Nr. 36
Marin Timeea Elena: *„We are Gypsies, not Roma”. Ethnic Identity Constructions and Ethnic Stereotypes – an example from a Gypsy Community in Central Romania*
- Nr. 37
Kiss Dénes: *Romániai magyar nonprofit szervezetek – 2009 - 2010. A szervezetek adatbázisának bemutatása és a nonprofit szektor szociológiai elemzése*
- Nr. 38
Lazăr Andreea: *O cartografiere a concepțiilor „populare” despre apartenența națională în statele membre ale Uniunii Europene*
- Nr. 39
Gidó Attila: *School Market and the Educational Institutions in Transylvania, Partium and Banat between 1919 and 1948*